

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

СНИГЕРЬОВ Олександр Петрович - доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник Харківського НДІ судових експертиз ім. заслуженого професора М. С. Бокаріуса Міністерства юстиції України

Стаття посвячена особливостям адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності працівників та військовослужбовців Государственной пограничной служби України. В процесі дослідження автор акцентує увагу на різницях дисциплінарної відповідальності військовослужбовців та працівників Государственной пограничной служби України, так і на необхідності внесення змін до діючого законодавства, касательно дисциплінарної відповідальності.

Ключевые слова: адміністративно-правове забезпечення, Государственная пограничная служба, дисциплінарний проступок, дисциплінарна відповідальність.

Актуальність теми

Працівники та військовослужбовці Державної прикордонної служби України – це люди, на чийх плечах лежить відповідальність за дотримання державних інтересів на державному кордоні України. Особливої гостроти якість діяльності працівників та військовослужбовців Державної прикордонної служби України набуває в умовах наявності серйозних зовнішніх загроз, окупації значної частини території нашої держави.

Правопорядок та дисципліна є однією з найважливіших складових забезпечення надійної охорони державного кордону, функціонування Державної прикордонної служби України в цілому. Можливі не-

законні дії персоналу не лише наносять шкоду економічним інтересам держави, забезпеченню недоторканності українських кордонів, але й суттєво підривають авторитет Державної прикордонної служби в суспільстві, несуть потенційну загрозу територіальній цілісності та безпеці нашої держави.

Метою дослідження є визначення особливостей правового забезпечення дисциплінарної відповідальності працівників та військовослужбовців Державної прикордонної служби України.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій

Проблемі забезпечення законності та службової дисципліни персоналу Державної прикордонної служби України в тій чи іншій мірі присвячували свої дослідження О. П. Бевзюк, В. Т. Білоус, О. Ф. Брюховецький, Ю. Б. Курилюк, М. М. Литвин, Р. М. Ляшук, В. М. Серватюк, В. О. Слюсарев, М. М. Тарнавський, В.І. Царенко, В.О. Шамрай та інші науковці. Але, беручи до уваги складність досліджуваної проблеми та внесення великої кількості змін до чинного законодавства за останні роки, вона ще залишається дуже актуальною, містить ряд моментів, які потребують невідкладного вирішення.

Основний зміст дослідження

Відповідно до Закону України «Про Державну прикордонну службу України»,

правовою основою діяльності Державної прикордонної служби України є Конституція України (254к/96-ВР), Закон України «Про державний кордон України» (№ 1777- XII), інші закони України, видані на їх виконання акти Президента України, Кабінету Міністрів України, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [1]. Поняття «дисципліна» в згаданому законі не згадується, він окреслює правові основи організації та діяльності Державної прикордонної служби України, встановлює її загальну структуру, чисельність, функції та повноваження. Відсутнє поняття «дисципліна» і в так званому «Кодексі поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами» [2].

Сутність військової дисципліни, обов'язки військовослужбовців, а також військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів щодо її додержання, види заохочень та дисциплінарних стягнень, права командирів щодо їх застосування, а також порядок подання і розгляду заяв, пропозицій та скарг детально регламентуються Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Так, у ньому дається визначення військової дисципліни як «бездоганного і неухильного додержання всіма військовослужбовцями порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншим законодавством України» [3]. В абзаці третьому п. 5 Загальних положень Дисциплінарного статуту Збройних Сил України зазначається: «Стосовно кожного випадку правопорушення командир зобов'язаний прийняти рішення щодо необхідності притягнення винного до відповідальності залежно від обставин скоєння правопорушення, ступеня вини, попередньої поведінки порушника та розміру завданих державі та іншим особам збитків» [3].

Водночас, відповідно до сьомого абзацу ст. 6 вже згаданого Закону України «Про Державну прикордонну службу України», загальна чисельність Державної прикордонної служби України становить 53000

осіб, у тому числі 45000 військовослужбовців [1]. Таким чином, 8 тисяч осіб зі складу Державної прикордонної служби України не є військовослужбовцями, а їх дисциплінарна відповідальність регулюється нормативною базою, що регулює діяльність держслужбовців та трудову діяльність у цілому.

Підставою дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок склад якого є традиційним. Суб'єктом дисциплінарного проступку завжди є особа, яка перебуває у трудових правовідносинах з власником або уповноваженим ним органом, Здатність нести відповідальність за порушення трудової дисципліни за загальним правилом настає з 16 років, а у певних випадках з 15 років, а учнів – з 14 років (ст. 188 КЗпПУ) [4]. Оскільки до дисциплінарної відповідальності притягуються працівники, які згідно із законодавством досягли трудової праводієздатності, то розмежування на неповнолітніх та повнолітніх не проводиться.

Наука трудового права розрізняє загальний і спеціальний суб'єкт дисциплінарної відповідальності. Загальним суб'єктом дисциплінарної відповідальності є працівник, на якого поширюються Правила внутрішнього трудового розпорядку, КЗпПУ, тобто загальні норми про дисципліну (працівник підприємства, фабрики тощо).

Спеціальним суб'єктом є працівник, який несе дисциплінарну відповідальність за спеціальними нормативно-правовими актами: законами, статутами, положеннями.

Суб'єктивну сторону дисциплінарного проступку характеризує вина -психічне ставлення суб'єкта до своїх протиправних дій та їх шкідливих наслідків Для дисциплінарного проступку більш характерною є вина у формі необережності, ніж умислу.

Об'єктом дисциплінарного проступку є суспільні відносини, що складаються у процесі виконання внутрішнього трудового розпорядку конкретного підприємства, установи, організації.

Об'єктивна сторона дисциплінарною проступку – протиправна поведінка

суб'єкта, шкідливі наслідки та причинний зв'язок між ними та поведінкою правопорушника. Протиправність поведінки полягає в тому, що порушуються трудові обов'язки, закріплені нормами трудового права (КЗпПУ, правилами внутрішнього трудового розпорядку, статутами, положеннями, посадовими інструкціями).

Суб'єктивна, тобто внутрішня, сторона проступку характеризується виною. Але в законодавстві про працю не визначається зміст категорії вини та її види. У відповідних випадках орган, що розглядає трудовий спір, має застосовувати за аналогією норми інших галузей права. Це стосується і випадків, коли у діях працівника міститься ознака крайньої необхідності. Так, наприклад, якщо працівник не вийшов на роботу у зв'язку з аварією системи центрального опалення в квартирі, де він мешкає, і необхідності його особистої участі у ліквідації наслідків аварії, порушення трудових обов'язків існує, але вини (навіть у формі необережності) в діях працівника немає. Не буде вини в його діях через необхідність невідкладного звернення за медичною допомогою, хоча лікарняний листок працівникові і не був виданий.

Дисциплінарним проступком є невиконання трудових обов'язків, але невиконання громадських доручень, моральних, етичних правил поведінки, не пов'язаних з виконанням трудових обов'язків, – не може тягнути за собою застосування юридичної відповідальності. Для деяких категорій працівників вимоги морального змісту включені до їх трудових обов'язків (судді, прокурори, державні службовці, вихователі). Недодержання таких норм, аморальна поведінка не тільки на роботі, але і в побуті є підставою для притягнення працівника до відповідальності, аж до звільнення із займаної посади.

Судова практика визнає дисциплінарним проступком порушений працівником загальних правил поведінки під час роботи, якщо це порушення негативно вплинуло на виробничий цикл.

Закон не вимагає, аби порушення трудової дисципліни тягнуло за собою шкід-

ливі наслідки. Для притягнення працівника до відповідальності достатньо, щоб був зафіксований сам факт порушення. У той же час наслідки порушення враховуються при визначенні тяжкості дисциплінарного проступку та виборі дисциплінарного стягнення. Якщо при виборі заходу дисциплінарного стягнення враховуються наслідки порушення, власник має бути готовим до того, щоб доводити при розгляді трудового спору наявність шкідливих наслідків та їх причинний зв'язок з порушенням, якого припустився працівник.

Слід зазначити, що трудове правопорушення і дисциплінарний проступок за змістом не співпадають. Трудове правопорушення має два різновиди: дисциплінарний проступок та майновий трудовий проступок. Загальним для цих проступків є недодержання працівником своїх трудових обов'язків. Ці відмінності обумовлюють 2 види відповідальності в рамках трудового права: дисциплінарної та матеріальної. В межах цієї статті ми розглядаємо виключно дисциплінарну складову.

За загальним правилом порушення працівником правил поведінки під час роботи не вважається дисциплінарним проступком, але в окремих випадках, коли порушення негативно впливає на виробничий цикл, заважає виконання трудових завдань, судова практика вважає його дисциплінарним проступком. За деякі дисциплінарні проступки може застосовуватись не тільки дисциплінарна, аде й адміністративна та кримінальна відповідальність (порушення правил техніки безпеки, екологічною законодавства).

Стаття 147 КЗпПУ надає право застосовувати до порушників трудової дисципліни один із двох заходів стягнення: або догану, або звільнення [4]. Догана є дисциплінарним заходом особливого немайнового характеру. Це стягнення полягає у негативній оцінці і засудженні поведінки працівника в трудовому колективі. Такий моральний осуд покликаний спонукати працівника належним чином виконувати свої трудові обов'язки.

Звільнення з роботи як дисциплінарне стягнення становить собою організаторський захід, пов'язаний з припиненням з працівником, що порушує трудову дисципліну, трудових правовідносин. Законодавець дає чіткий перелік підстав для звільнення працівника з роботи. Тільки ті заходи, що зазначені в ст. 147 КЗпПУ є дисциплінарними стягненнями. Інші заходи, такі як позбавлення премії, передбаченої системою оплати праці, позбавлення винагороди за наслідками роботи підприємства за рік, перенесення черги на одержання житла на рік, перенесення відпустки тощо є заходами вилучення, а не стягненнями.

Слід особливо зазначити, що п. 22 ст. 92 Конституції України не припускає визначення діянь, що є дисциплінарними порушеннями, і відповідальності за їх скоєння, іншими нормативними актами, окрім законів [5]. Тому слід очікувати внесення змін до ч 2 ст. 147 КЗпПУ як до такої, що не відповідає Конституції України, або ж врахування відповідного моменту в проекті Трудового кодексу України, що нині готується на друге читання [6].

Але, виходячи з того, що на даний момент зазначені вище положення зберігають чинність, статутами і положеннями про дисципліну можуть передбачатися додаткові заходи дисциплінарного стягнення. Так, наприклад, Положенням про дисципліну працівників залізничного транспорту, окрім догани та звільнення, передбачено таке специфічне дисциплінарне стягнення, як позбавлення машиніста права керувати локомотивом з наданням роботи помічника машиніста [7].

Дисциплінарне стягнення завжди застосовується органом, якому надано право прийняття, затвердження, призначення на посаду даного працівника. Таким чином дисциплінарна відповідальність і працівників і військовослужбовців Державної прикордонної служби України здійснюється виключно керівництвом служби.

Висновки

Правопорядок та дисципліна є однією з найважливіших умов ефективного функціонування Державної прикордонної служби України. До складу Державної прикордонної служби України входять як військовослужбовці, так і працівники, чия діяльність регулюється трудовим законодавством.

Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців Державної прикордонної служби України регулюється Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Дисциплінарна відповідальність працівників Державної прикордонної служби України наразі регулюється Кодексом законів про працю України, який потребує внесення ряду змін. Ще більш оптимальним буде внесення відповідних змін до проекту Трудового кодексу України, що нині готується на друге читання.

Література

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квітня 2003 року № 661-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/661-15>
2. Про затвердження Кодексу поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Головного управління державної служби України від 05 липня 2011 року № 330/151/809/434/146 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0922-11>
3. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України: Закон України від 24 березня 1999 року № 551-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/551-14/page>
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від від 10 грудня 1971 року № 322-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page>

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена особливостям адміністративно-правового забезпечення дисциплінарної відповідальності працівників та військовослужбовців Державної прикордонної служби України. В процесі дослідження автор акцентує увагу як на відмінностях дисциплінарної відповідальності військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України, так і на необхідності внесення змін до чинного законодавства, щодо дисциплінарної відповідальності.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, Державна прикордонна служба, дисциплінарний проступок, дисциплінарна відповідальність.

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>

6. Трудовий кодекс України: проект закону 1658 від 27 грудня 2014

SUMMARY

The article is devoted to the peculiarities of administrative and legal support for the disciplinary responsibility of employees and servicemen of the State Border Service of Ukraine. In the process of research, the author focuses both on the differences in the disciplinary responsibility of servicemen and employees of the State Border Service of Ukraine, and on the need to amend the current legislation regarding disciplinary liability.

Keywords: administrative and legal support, State Border Service, disciplinary offense, disciplinary responsibility.

[Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

7. Про Положення про дисципліну працівників залізничного транспорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 1993 р. N 55 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-93-%D0%BF>